

ATUNCI VOR PUNE PE ALTARUL TĂU VIȚEI...
UN SIMBOL BIBLIC CU IMPLICAȚII TEOLOGICE PROFUNDE

Preot conf. univ. dr. Constantin Jinga

THEN SHALL THEY OFFER CALVES UPON THINE ALTAR...
**A BIBLICAL SYMBOL WITH PROFOUND THEOLOGICAL
IMPLICATIONS**

Abstract: The author analyzes Psalm 50: 20/51: 19 by highlighting the biblical symbolism of the term “calf”. Several important places in the Old and the New Testaments are analyzed, where the symbol of the „calf“ is used. The essay shows that many of these are found in the Holy Liturgy and underlines the Christological importance of the symbol.

Keywords: Biblical symbolism, feasts and festivals, sacrifice, Divine Liturgy, redemption

Celor mai mulți dintre noi ne sunt, desigur, familiare aceste cuvinte care încheie Psalmul 50:

Atunci vei binevoi jertfa dreptății, prinosul și arderile de tot; atunci vor pune pe altarul Tău viței.¹

Psalmul 50 constituie una dintre cele mai profunde și totodată mai cunoscute rugăciuni de pocăință, atât în iudaism, cât și în creștinism. Iar pentru simbolismul lor teologic deosebit, multe dintre versetele acestui psalm au fost preluate în context creștin încă de timpuriu în mai multe alcătuirii liturgice, sub forma unor stihuri. Prin această recontextualizare liturgică, valențele duhovnicești și elementele christologice sunt scoase în evidență.

Așa de exemplu în timpul Sfintei Liturghii când, la finalul Intrării celei Mari, preotul așează cinstitele daruri pe Sfânta Masă, le acoperă cu Sfântul Aer și cădește spunând:

¹ Psalm 50:20

Fă bine, Doamne, întru bunăvoirea Ta, Sionului, și să se zidească zidurile Ierusalimului².

Iar diaconul împreună slujitor răspunde:

Atunci vei binevoi jertfa dreptății, prinosul și arderile de tot, atunci vor pune pe altarul Tău viței.³

Momentul este deosebit de solemn. El reprezintă chiar obiectivul Intrării celei Mari ca act liturgic, căruia îi dă sens ca secvență narativă. Asocierea dintre gestul preotului, materii (pâinea și vinul, tămâia) și versetele biblice din Psalmul 50:19-20 creează un context revelator, în care se descoperă că pâinea și vinul așezate pe Sfântul Altar constituie împlinirea jertfelor și a profețiilor vechitamentare deopotrivă. Acestea toate își află sensul în sinteza pe care o realizează jertfa Mântuitorului Hristos, actualizată liturgic chiar acum, în acest prezent al Sfintei Liturghii.

Am putea pune un bun început pentru a înțelege cum se constituie aceste ansambluri liturgice semnificante, zăbovind puțin asupra unui element cu o interesantă încărcătură simbolică: vițelul.

Dacă în traducerea eline ale Bibliei, pentru „vițel” este folosit doar lexemul (gr.) Μόσχος, în cele ebraice apar mai mulți termeni sinonimi: (ebr.) *’êgel*, *par*, *šôr*, *bên bâqâr*. Toți acești termeni desemnează „vițelul”, adică progenitura vacii până la vârsta de cca. 1 an. Este de folos să știm că creșterea vitelor mari este atestată scripturistic încă de timpuriu, iar vițelul intrând în categoria acestora⁴.

Inspirând forță fizică, vitalitate și prosperitate materială, imaginea vițelului este prezentă ca simbol religios în gândirea mitologică, filosofică și religioasă a tuturor popoarelor din Orientul Mijlociu și din nordul Africii, fiind atestată în numeroase izvoare arheologice din regiune, sub forma unor imagini, figurine, statui, basoreliefuri reprezentând divinități sau atribute ale unor divinități (de exemplu în Egipt: Apis). În cultura iudaică atributele vițelului sunt folosite încă de timpuriu pentru a desemna calități pozitive sau pentru a caracteriza anumite persoane umane⁵. Mai mult decât atât, în context vechitamentar, vițelul este enumerat în categoria animalelor curate, deci putea fi adus ca jertfă, iar carnea lui putea fi consumată ca aliment.

² Psalm 50:19

³ Psalm 50:20

⁴ Vezi de exemplu Facerea 12:16; 20:14; 21:27; 24:35

⁵ Versiunile în limbi vernaculare pot fi derutante pe alocuri, deoarece traducătorii încearcă să redea termenii ebraici diferențiat, așa ca în Deutonom 33:17 sau în Ieremia 46:21. De fapt, în versetele citate este vorba despre viței.

De aceea, crescătorii de vite mari obișnuiau să acorde o atenție deosebită anumitor exemplare, care erau selectate după criteriile precizate în legea mozaică, aveau parte de un tratament deosebit și erau pregătite spre a fi sacrificate cu ocazia unor evenimente speciale:

1 Regi 28:24 Iar femeia avea la casa ei și un vițel îngrășat și s-a grăbit să-l taie; apoi, luând făină, a frământat și a copt azime.

Amos 6:4 Iată că ei stau tolăniți pe paturi de fildeș și stau întinși în așternuturile lor și mănâncă miei din turmă și viței crescuți în staul

Maleahi 4:2 Și va răsări pentru voi, cei care vă temeți de numele Meu, soarele dreptății, cu tămăduire venind în razele lui și veți ieși și veți zburda ca vițeele de îngrășat.

Animalul sacrificial trebuia să fie fără meteahnă, să aibă vârsta de maxim 1 an și să nu fi purtat niciodată un jug⁶. Dintre ocaziile cu care se aduceau vițeele pentru jertfe, cele mai importante erau următoarele⁷:

la consacrarea preoților:

Ieșirea 29:1 Iată ce trebuie să săvârșești asupra lor, când îi vei sfinți să- Mi fie preoți: să iei un vițel din cireadă, doi berbeci fără meteahnă

Leviticul 8:2 Ia pe Aaron și împreună cu el și pe fiii lui, veșmintele, mirul de miruit, vițelul de jertfa cea pentru păcat, panerul cu azimile și cei doi berbeci ... holocaust sau arderea de tot:

Leviticul 1:5 Apoi să junghie vițelul, înaintea Domnului, iar preoții, fiii lui Aaron, să aducă sângele și să stropească cu sânge împrejur jertfelnicul de la ușa cortului adunării

jertfe expiatorii, pentru iertarea unor păcate și pentru izbăvire, pentru împăcare:

Ieșirea 29:10-14 Să aduci apoi vițelul înaintea cortului adunării și să-și pună Aaron și fiii lui mâinile pe capul vițelului, înaintea Domnului, la ușa cortului adunării. (11) Să junghii vițelul înaintea Domnului, la ușa cortului adunării. (12) Să iei din sângele vițelului și să pui cu degetul tău pe coarnele jertfelnicului, iar celălalt sânge să-l torni tot la temelia jertfelnicului. (13) Apoi să iei toată grăsimea

⁶ Cf. Numeri 19 – generic.

⁷ Enumerarea nu este exhaustivă, are doar un rol exemplificator.

cea de pe măruntaie, seul de pe ficat, amândoi rărunchii și grăsimea de pe ei și să le arzi pe jertfelnic. (14) Iar carnea vițelului, pielea lui și necurățeniile lui să le arzi cu foc afară din tabără. Căci e jertfă pentru păcat

Numeri 15:24 Dacă greșeala e din nebăgarea de seamă a obștii, atunci toată obștea să aducă din cireadă un vițel fără meteahnă, ardere de tot, întru miros bineplăcut Domnului ...

la Paște:

Numeri 28:19 Și să aduceți Domnului jertfă, ardere de tot: din cireadă, doi viței, iar din turmă, un berbec și șapte miei de câte un an; aceștia să fie fără meteahnă ...

la Cincizecime:

Leviticul 23:18 Împreună cu pâinile să mai aduceți șapte miei fără meteahnă, de câte un an, un vițel din cireadă și doi berbeci fără meteahnă; ca să fie acestea Domnului ardere de tot, dar de pâine, turnare și jertfă cu mireasmă plăcută Domnului.

la luna nouă:

Numeri 28:11 La începutul lunilor voastre să aduceți Domnului ardere de tot: din cireadă, doi viței, iar din turmă, un berbec și șapte miei de câte un an fără meteahnă ...

de Ziua Pocăinței:

Leviticul 16:3 Iată rânduiala după care trebuie să intre Aaron în locașul sfânt: cu un vițel, jertfă pentru păcat ...

la evenimente deosebite, așa de exemplu, când este adus Chivotul în Ierusalim:

2 Regi 6:13 Dar când cei ce duceau chivotul Domnului făceau câte șase pași, el aducea jertfă un vițel și un berbec.

când se încheia un contract/legământ:

Ieremia 34:18-19 ... Pe cei ce au călcat legământul Meu și pe cei ce nu s-au ținut de cuvintele legământului pe care l-am încheiat înaintea feței Mele,

despicând în două vițelul și trecând printre cele două bucăți ale lui, (19) pe cei mari ai lui Iuda și pe cei mari ai Ierusalimului, pe eunuci, pe preoți și pe tot poporul țării, care au trecut printre bucățile vițelului despicat ...

Pe lângă acestea, vițeei mai erau sacrificați și carnea era servită ca aliment, cu ocazia unor ospețe prilejuite de evenimente deosebite:

Facerea 18:7 Apoi Avraam a dat fuga la cireadă, a luat un vițel tânăr și gras și l-a dat slugii, care l-a gătit degrabă

1 Regi 28:24 Iar femeia avea la casa ei și un vițel îngrășat și s-a grăbit să-l taie; apoi, luând făină, a frământat și a copt azime.

3 Regi 1:9 Și junghiind Adonia boi și viței grași la piatra Zoholet, cea de la En-Roghel, a chemat pe tați frații săi, fiii regelui, dimpreună cu toți bărbații lui Iuda, care erau în slujbă la rege ...

Sfânta Scriptură consemnează și două situații nefericite, când vițelul este venerat ca o divinitate chiar de către poporul biblic, marcând căderea în idolatrie a acestuia. Este vorba despre episodul cu vițelul de aur venerat la poalele muntelui Sinai⁸, respectiv despre instituirea de către Ieroboam a două altare având ca reprezentări v.: la Bethel și în teritoriul lui Dan⁹.

Episodul relatat în Cartea Ieșirea se petrece în intervalul de timp când Domnul Dumnezeu îi încredințează lui Moise Legea, pe muntele Sinai, pe care Se pogoară sub forma unui nor luminos. Cum Moise pare că întârzie, Aaron și poporul făuresc un v. din aur, pe care îl proclamă ca divinitate:

Ieșirea 32:4 Iată, Israele, dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului!

Apoi, poporul se închină ca și cum acest vițel ar fi Dumnezeu. La revenirea lui Moise din munte, fapta poporului este aspru pedepsită, din porunca lui Domnului¹⁰.

Cel de al doilea episod se petrece în timpul domniei lui Ieroboam care, după scindarea regatului davidic, instituie cultul vițelului de aur dedicându-i două altare: la Bethel și în teritoriul lui Dan – adică la extremitățile Regatului Israel. Accesul poporului la cele două altare este mult facilitat atât prin amplasarea lor geografică, cât și datorită unei liberalizări a ritualurilor aferente. Prin instituirea acestui cult, Ieroboam fuzionează într-un singur simbol religios două componente importante: ideea de Dumnezeu familiară evreilor și imaginea

⁸ Ieșirea 32

⁹ 3 Regi 12:26-33; 13:1-10

¹⁰ Cf. Ieșirea 32:26-28

unei divinități semite în sens larg, destul de populară și deja consacrată în regiune. Instituind acest cult idolatru, regele operează o desprindere nu doar politică și administrativă față de Ierusalim, ci și una religioasă¹¹. Interesant că ulterior, când regele Iehu va desființa altarele dedicate lui Baal, va îngădui în continuare acest cult al vițelului¹². Cultul idolatru instituit de către Ieroboam și tolerat de către Iehu este aspru criticat de către prorocul Osea:

Osea 13:2 Și acum ei păcătuiesc din nou; și-au făcut chipuri turnate din argintul lor după felul idolilor – lucru de mână de meșter sunt toți! Și ei le zic: «Aceștia sunt dumnezeu!» Ei dau ajutor oamenilor. Pentru aceasta ei se închină sărutând vițeii cei de aur ...¹³

Cuvintele muștrătoare ale profetului își vor afla ecou până în scrierile nouetamentare¹⁴.

Ambele evenimente mai sus menționate sunt păstrate în conștiința biblică și în exegeza rabinică, drept cel mai greu păcat al lui Israel:

Nu există nicio nenorocire care să-l atingă pe Israel care să nu fie legată de pedeapsa pentru păcatul vițelului de aur¹⁵.

Imaginea vițelului este menționată și în literatura apocaliptică. Cele patru creaturi menționate în viziunea lui Iezechiel de la râul Chebar¹⁶ prezintă și chipul unui vițel – unele versiuni consemnează „bou/taur”:

Iezechiel 1:10 Fețele lor? – Toate patru aveau câte o față de om înaintea, toate patru aveau câte o față de leu la dreapta, toate patru aveau câte o față de bou/taur/vițel la stânga și toate patru mai aveau și câte o față de vultur în spate

Toate aceste fapte au copitele picioarelor „cum sunt copitele picioarelor de vițel”¹⁷. Asocierea dintre vițel și „bou/taur” este obișnuită în literatura biblică, în contextul prevederilor referitoare la jertfe¹⁸.

Regăsim imageria din viziunea lui Iezechiel și în Apocalipsa 4,7-8:

Apocalipsa 4:7-8 Și ființa cea dintâi era asemenea leului, a doua ființă asemenea vițelului, a treia ființă avea față de om, iar a patra ființă era asemenea

¹¹ Vezi 3 Regi 12:26-33; 13:1-10

¹² Cf. 4 Regi 10:29

¹³ Vezi și Osea 8:1-6

¹⁴ Vezi Fapte 7:40-41 sau 1 Corinteni 10:7

¹⁵ *Sanhedrin*, 102a

¹⁶ Iezechiel 1,1 sq.

¹⁷ Iezechiel 1:7

¹⁸ Cf. Deuteronom 32:14; Isaia 1:11; Evrei 9:13; 10:4 etc.

vulturului care zboară. (8) Și cele patru ființe, având fiecare din ele câte șase aripi, sunt pline de ochi, de jur împrejur și pe dinăuntru, și odihnă nu au, ziua și noaptea, zicând: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era și Cel ce este și Cel ce vine ...

Avem de a face, aici, cu o sinteză a mai multor fragmente profetice, reformulate într-un sens hristologic. Iată trei dintre acestea:

Isaia 6:1-3 În anul morții regelui Ozia, am văzut pe Domnul stând pe un scaun înalt și măreț și poalele hainelor Lui umpleau templul. (2) Serafimi stăteau înaintea Lui, fiecare având câte șase aripi: cu două își acopereau fețele, cu două picioarele, iar cu două zburau (3) și strigau unul către altul, zicând: «Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!»

Iezechiel 1:4-10 Eu priveam și iată venea dinspre miazănoapte un vânt vijelios, un nor mare și un val de foc, care răspândea în toate părțile raze strălucitoare; iar în mijlocul focului strălucea ca un metal în văpaie. (5) Și în mijloc am văzut ceva ca patru fiare, a căror înfățișare semăna cu chipul omenesc. (6) Fiecare din ele avea patru fețe și fiecare din ele avea patru aripi. (7) Picioarele lor erau drepte, iar copitele picioarelor lor erau cum sunt copitele picioarelor de vițel și scânteiau ca arama strălucitoare, iar aripile lor erau sprintene. (8) De cele patru părți ele aveau sub aripi mâini de om și toate patru își aveau fețele lor și aripile lor. (9) Aripile lor se atingeau una de alta, și când mergeau, fiarele nu se întorceau, ci fiecare mergea drept înainte. (10) Fețele lor? – Toate patru aveau câte o față de om înainte, toate patru aveau câte o față de leu la dreapta, toate patru aveau câte o față de bou la stânga și toate patru mai aveau și câte o față de vultur în spate.

Iezechiel 10:1 sq. Privind eu atunci, am văzut pe bolta, care era deasupra capetelor heruvimilor, ceva asemănător la înfățișare cu un tron de rege, ca piatra de safir. (2) Și a zis Domnul către omul cel îmbrăcat în haina de în: «Intră între roțile cele de sub heruvimi și umple-ți pumnii de cărbuni aprinși, pe care-i vei lua dintre heruvimi, și-i aruncă asupra cetății!» Și el a intrat acolo înaintea ochilor mei ...

Observăm că fragmentele apocaliptice veterotestamentare redau imaginea puterilor îngerești care atestă lucrarea lui Dumnezeu în lume. Făpturile acționează unitar și sincron, într-o perfectă coordonare, iar caracteristicile care le deosebesc pe unele de altele revelă caracterul desvârșit al sfințeniei și slavei lui Dumnezeu, manifestate prin înțelepciune, putere, statornicie, înțelegere, etc. În acest context, vițelul va simboliza statornicia, iar chipurile animaliere reprezintă atribute divine în manifestarea lor. Astfel, exegeza creștină va recepta încă de timpuriu aceste

fragmente prin prisma pasajului din Apocalipsa 4:7-8, mai sus citat, dar și în perspectiva hristologică a învățaturii despre întruparea Domnului.

În context creștin, pe lângă cele deja menționate, cele patru făpturi vor fi asociate și celor patru sfinți evangheliști, cu mici variațiuni datorate cel mai adesea ordinii în care sunt menționate cele patru Evanghelii în canonul nou testamentar. Dintre toate, imaginea vițelului este asociată constant Sfântului Ev. Luca. Exegeții creștini vor motiva această alăturare prin faptul că vițelul reprezintă victima sacrificială prin excelență, iar autorul Evangheliei acordă o importanță deosebită aspectelor sacerdotale din activitatea Domnului Iisus Hristos, respectiv jertfei de Sine expiatorii a Mântuitorului (Evr 9:12-14; Apocalipsa 5:9)¹⁹.

De altfel, în pilda fiului risipitor²⁰ regăsim una dintre cele mai cunoscute valorificări ale motivului sacrificării vițelului îngrășat, cu ocazia unui ospăț care celebrează revenirea în sine, pocăința, împăcarea și refacerea unității:

Luca 15:23 Și aduceți vițelul cel îngrășat și-l înjunghiați și, mâncând, să ne veselim.²¹

Toate acestea sunt în deplină concordanță cu mesajul profetic:

Iezechiel 33:11 Precum este adevărat că Eu sunt viu, tot așa este de adevărat că Eu nu voiesc moartea păcătosului, ci ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu. Întoarceți-vă, întoarceți-vă de la căile voastre cele rele!

Pilda fiului risipitor (Luca 15:11-32), conjugată cu Iezechiel 33:11 și cu numeroase alte fragmente vechitamentare, va juca un rol fundamental în receptarea și asumarea de către Biserica creștină a întregului sistem sacrificial mozaic în dimensiunea spirituală a acestuia, mergând până la identificarea alegorică a vițelului ca simbol pentru Iisus Hristos Domnul²².

Astfel, ca simbol teologic, vițelul va constitui un element important în fundamentarea hristologiei și în transmiterea și asumarea acesteia ca învățătură și mărturisire de credință mântuitoare. Înțelegem din aceasta că ori de câte ori ne rugăm și ajungem la finalul Psalmului 50, rostind cuvintele „... atunci vor pune pe altarul Tău viței”, precum și atunci când preotul, în timpul Sfintei Liturghii, rostește aceste cuvinte în timp ce așează Darurile Sfinte pe Altar, noi în realitate evocăm toate aceste semnificații biblice și reiterăm în chiar

¹⁹ Vezi Sfântul Ambrozie de Milan, *Expositio evangelii secundum Lucam*, I,4, 7; cf. Sfântul Irineu de Lyon, *Adversus Haereses.*, III, 11,8

²⁰ Luca 15:11-32

²¹ Vezi și în continuare, Luca 15:27, 30

²² Vezi Sfântul Clement Romanul, *Ep. către Corinteni*, I, LII ș.a.; Barnaba, *Epistola, zisă a lui*, VIII,1-2

momentul acela toate gesturile jertfelnice ale Legii celei Vechi, sublimate în prin jertfa Mântuitorului, la care ne facem părtași în nădejdea iertării noastre, în încredințarea răscumpărării noastre și în adevărul Învierii noastre împreună cu Domnul Hristos.

Bibliografie selectivă:

***, *Dicționar enciclopedic de iudaism. Schiță a istoriei poporului evreu*, trad. Viviane Prager, C. Litman, Țicu Goldstein, Editura Hasefer, București, 2000

Aberbach, M.; Smolar, L., *Aaron, Jeroboam and the Golden Calves*, în rev. „Journal of Biblical Literature”, nr. 86, 1967, pp. 129–140;

Bailey, L. R., *The Golden Calf*, în *Hebrew Union College Annual*, nr. 42, 1971, pp. 97–115;

Just, A. A. (2005). *Vol. 3: Luke*, în vol. *Ancient Christian Commentary on Scripture NT 3*, InterVarsity Press,, Downers Grove, Ill., 2000

Mircea, Ioan, Pr. Dr., *Dicționar al Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1984

Orr, James; Nuelsen, John; Mullins, Edgar; Evans, Morris; Grove Kyle, Melvin (ed.), *International Standard Bible Encyclopedia (ISBE)*, vol. 1, The Howard-Severance Company, Chicago, 1915

Sasson, J. M., *The Bovine Symbolism in Exodus*, în rev. *VT*, nr. 18 / 1968, pp. 380–387

Toorn, K. v. d., Becking, B.; Horst, P. W. v. d., *Dictionary of deities and demons in the Bible*, Brill; Eerdmans, Leiden, Boston, Grand Rapids, Mich., 1999